

Handlingsplan för Harvestadsskolornas fokusbibliotek

Inledning

Harvestadsskolorna (Harvestadsskolan och Bogestadsskolan) är del av Linköpings kommuns satsning på grundskolans skolbibliotek. Denna satsning presenteras på följande vis på kommunens intranät:

Fokusbibliotek är en utvecklingsmodell som innebär att skolbiblioteken inom grundskolan rustas upp och bemannas av en fackutbildad bibliotekarie. Syftet är att stödja pedagogers arbete och elevers lärande med sikte mot en ökad målpuffyllelse.

Fokusbiblioteken finansieras centralt de första två åren, därefter får skolorna successivt ta över en större del av ansvaret.

Skolbibliotekschefen leder fokusbiblioteksutvecklingen och driver ett nätverk för fokusbibliotekariegruppens gemensamma frågor.

Fokusbibliotekarierna ansvarar för den pedagogiska biblioteksverksamheten på respektive skola. Rektor verkar för att biblioteket får en aktiv roll i undervisningen. Rektor utser en bibliotekspedagog på motsvarande minst 10 procent av en tjänst. På varje skola finns en biblioteksgrupp för att främja samverkan mellan bibliotek och undervisning. Eleverna får inflytande genom ett biblioteksråd.

Fokusbiblioteksverksamheten startade 2009 med fem skolor och har därefter byggts ut successivt. Harvestadsskolan var den första helt nystartade skolan där fokusbiblioteket fanns med redan från början. För närvarande finns det fokusbibliotek på tjugosju grundskolor.

Mål

Vid starten av höstterminen 2015 började arbetet på Harvestadsskolorna enligt **fokusbibliotekens gemensamma mål:**

Fokusbiblioteket är en pedagogisk funktion som stöder elevers lärande och lärares arbete genom att:

- vara en integrerad del av skolans undervisning
- verka läsfrämjande
- utveckla informationskompetensen på skolan

I Lgr11, kapitlet *Skolans uppdrag* står följande:

Eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. (Lgr11, s. 9)

Även om begreppet informationskompetens inte används i Lgr11 (det är ett begrepp från biblioteks- och informationsvetenskapen som inte riktigt har fått fäste i skolvärlden), är de kunskaper och färdigheter som beskrivs i citatet ovan sådant som ryms i begreppet informationskompetens.¹

Vad gäller den första punkten – att biblioteket ska vara en integrerad del av skolans undervisning – är traditionellt sett svårt att uppnå. För att ett samarbete av hög kvalitet och varaktighet mellan pedagogisk personal och skolbibliotekarie ska vara möjlig krävs det att hela skolan inklusive (och framför allt) skolledningen har det som en målsättning. Denna förutsättning finns på Harvestadsskolan. Än har verksamheten bara varit igång ett läsår, så det finns mycket kvar att utveckla. En mer långsiktig planering av samarbeten mellan pedagoger och bibliotekarie är till exempel önskvärd. Men det har varit en lovande start.

Skolbibliotekets två basverksamheter

Som framgår av målformuleringen har fokusbiblioteken två basverksamheter – det läsfrämjande arbetet och att utveckla informationskompetensen på skolan. Det är på dessa två ben ett skolbibliotek står och det är en målsättning för Harvestadsskolans fokusbibliotek att de ska vara lika starka. På det viset kan vi ge våra elever den bästa grunden för den fortsatta skolgången.

Läsförmåga är en förutsättning för att lyckas i skolan och för att vara en fullvärdig medlem i samhället. Det är därför ingen tvekan om att bibliotekets läsfrämjande arbete är viktigt. Att ha förmågan att hitta och värdera information är något som redan är mycket viktigt och dess betydelse ökar stadigt. I skolan handlar det inte längre om att eleverna ska lära sig fakta och förklaringar utantill. Idag ligger fokus på metakognitiva förmågor och kritisk reflektion. Därför är det viktigt att skolans undervisning hjälper eleverna att utveckla deras mediaförståelse och källkritiska reflektion så att de kan bli självständiga medborgare i ett digitalt nätverkssamhälle med ett överflöd av information.

Om man försöker sig på att sammanfatta Lgr 11 går det att urskilja fem förmågor som förekommer frekvent. Göran Svanelid, universitetslektor på lärarhögskolan i Stockholm, kallar dessa The Big Five (Göran Svanelid *Lägg krutet på The Big 5* [Lärarnas Nyheter, 2011-11-08] <www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2011/11/08/lagg-krutet-pa-big-5> 2016-03-10):

- Analysförmåga
- Kommunikativ förmåga
- Metakognitiv förmåga
- Förmåga att hantera information
- Begreppslig förmåga

¹ En av de mest inflytelserika definitionerna av begreppet informationskompetens kommer från det amerikanska *Association of College & Research Libraries* (ACRL). Deras definition beskriver en informationskompetent person som någon som har förmågan att inse när hen har ett informationsbehov, samt har förmågan att hitta, värdera och använda information som är relevant på ett effektivt sätt.

Samtliga fem förmågor kan eleverna få träning i genom skolbibliotekets verksamhet. Det är således viktigt att skolbiblioteket utnyttjas som den pedagogiska resurs det är. För att vara informationskompetent krävs ett metakognitivt tänkande, det vill säga en förmåga att tänka kring sitt eget lärande och en kunskap om *hur* man lär sig något. Elever som behärskar det har stora förutsättningar för att lyckas.

Skolbiblioteket som pedagogisk funktion

Fokusbibliotekens tre mål är tätt sammanlänkade. Det är dels de två viktiga basverksamheterna, och dels det första målet – att vara en integrerad del av skolans undervisning – som är förutsättningen för att lyckas med basverksamheterna. Om bibliotekets läsfremjande arbete och utvecklingen av informationskompetens ska lyckas måste samarbetet mellan lärare och bibliotekarie vara väl utvecklat. Bibliotekets verksamhet bör relateras till undervisningen så att aktiviteterna känns relevanta och angelägna för eleverna. Biblioteksverksamheten ska inte vara något *utöver* undervisningen, den ska vara en del av undervisningen och en hjälp för pedagogerna.

Studier i USA har visat att elever på skolor med hög kvalitet på skolbiblioteksverksamheten, det vill säga skolor med fackutbildade heltidsanställda skolbibliotekarier som satsar pengar på medier och teknisk utrustning och som främjar samarbetet mellan bibliotekarie och lärare, har högre måluppfyllelse, se School Librarians Continue to Help Students Achieve Standards: The Third Colorado Study (2010).

Mål för Harvestadsskolornas bibliotek

Fokusbibliotekens gemensamma mål är naturligtvis vägledande även för Harvestadsskolornas bibliotek. Under det läsåret prioriterades iordningställandet av bibliotekslokalen och att få igång fungerande rutiner i basverksamheten. Sedan har utvecklingsarbetet främst handlat om att få till ett bra samarbete mellan pedagogerna och bibliotekarien.

Tillsammans med bibliotekspedagogen har bibliotekarien utarbetat en arbetsgång för skolans arbete med elevers egna faktatexter. Den ska säkerställa att moment utförs i rätt ordning, att eleverna får chansen att utveckla sitt källkritiska tänkande och inte minst att elevens lärande inom detta område blir synligt. Målsättningen är att eleverna, när de lämnar Harvestadsskolorna, ska vara väl förberedda och ha en solid grund att stå på inför den fortsatta skolgången. De ska exempelvis ha strategier för att söka information, kunna värdera den information de hittar samt kunna använda informationen och omsätta den till kunskap som kan formuleras med egna ord. Målet för detta läsår är att den här planen implementeras.

Att söka information på internet kan verka lätt. Dagens sökmotorer är mycket kraftfulla och är ofta väldigt träffsäkra när det gäller enkla vardagliga sökningar, som att hitta en bra restaurang på ett turistmål, senaste nytt om Idoldeltagarna eller hur man klarar av en bana på ett dataspel. När det handlar om att söka information till skolarbete är det däremot svårare. Det kan bero på att elevernas förkunskaper i ämnet gör det svårt att komma på bra sökord. Det kan alltså vara svårt att överhuvudtaget hitta någon information. Men även i nästa steg, när eleven har hittat information, uppstår det svårigheter. Det kan vara svårt att

avgöra om informationen är av bra eller dålig kvalitet, om det är fakta eller åsikter och om avsändaren går att lita på eller inte. För att lära sig detta behöver eleverna få vägledning. De behöver få lära sig strategier för hur man går tillväga för att lyckas med den här processen. Det ska skolan lära dem.

Harvestadsskolan har en utbildad bibliotekarie med specialkompetens inom detta område och har därför goda förutsättningar att ge eleverna den vägledning som behövs.

Enligt den arbetsgång som nu finns för det här arbetet är tanken att eleverna redan i förskoleklass ska träna på att tänka källkritiskt, fundera på hur man kan ta reda på saker osv. Detta arbete ska sedan fortsätta progressivt under skolgången så att eleverna successivt utmanas i mer avancerade tankegångar och arbetsätt. Det ska finnas en röd tråd i undervisningen från förskoleklass till sexan.

Bibliotekarien och bibliotekspedagogen har i samverkan med skolans arbetslag fastställt följande delmål:

Delmål som elever ska ha uppnått i F-klass

Eleven bör

- känna till att det finns olika sätt att hitta information.
- ha fått en biblioteksintroduktion och ett lånekort.
- ha viss förståelse för vad internet är.
- veta vad en sökmotor är.
- kunna söka efter bilder.
- känna till att vissa bilder inte får delas.
- kunna använda lärplattan som ett arbetsverktyg.
- förstå skillnaden mellan skön- och facklitteratur.
- ha övat på att förhålla sig kritisk till information

Delmål som elever ska ha uppnått i år 3

Eleven bör

- kunna söka efter bilder som får användas.
- känna till hur en sökmotor fungerar.
- veta vad en källa och vad källkritik är för något.
- ha viss förståelse för skillnaden mellan information och fakta.
- kunna göra enklare jämförelser och kritiska granskningar av fakta från olika källor.
- veta vad netikett innebär.
- veta hur bibliotekets böcker är organiserade (t.ex. fackböcker är sorterade efter ämne, skönlitteratur är sorterade efter författare).
- förstå grundläggande fakta om internet (t.ex. vem som får publicera, att ingen granskar det som publiceras, att det finns lagar som reglerar innehållet, hur snabbt innehåll kan spridas).
- veta skillnaden mellan NE.se och Wikipedia.
- förstå skillnaden mellan fakta och åsikt.

Delmål som elever ska ha uppnått i år 6

Eleven bör

- kunna använda uppslagsverk och fackböcker.
- ha kunskap om olika typer av medier.
- kunna förstå och använda sig av enkla sökstrategier på internet.
- kunna tillämpa netikett och använda sociala medier på ett ansvarsfullt sätt
- behärska enklare sökningar i bibliotekskatalogen.
- kunna söka i enkla databaser.
- kunna jämföra och kritiskt granska fakta från olika källor.
- kunna skriva ner sina källor och veta varför.
- känna till upphovsrätten.
- känna till Creative Commons.
- känna till hur algoritmer fungerar och hur de påverkar resultatet vid sökningar etc.